

of anthropological being with moral values, concept of "field" realizes in context of the archetype of earth. Conclusions. It has been shown that the concept of "field" is linked with the archetype of earth, which had its representation in different sociocultural conditions of the development of Ukraine. The concept of "House" has different spectrum of archetypical ideas in Ukrainian mentality. But the main of them was the archetype of freedom. Symbolism of the conception of "Temple" is shown in the archetype of sophianic and the archetype of word.

Keywords: *archetype of earth, archetype of sophianic, archetype of word, existentials of national life, conception of «House», conception of «Field», conception of «Temple».*

УДК 658.588.1-056.157: 373.22(1-22)

ПРОФІЛАКТИКА НЕГАТИВНИХ ЯВИЩ В ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Т. І. КОВАЛЬЧУК, кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: kovalchuk_tam@ukr.net

О. О. СЕРЕДЮК, магістрант гуманітарно-педагогічного факультету,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. *На основі вивчення соціально-педагогічної літератури здійснено аналіз сутності і прояву негативних явищ в дитячому середовищі, їх руйнівного впливу на розвиток особистості. Обґрунтовано напрямки соціально-профілактичної роботи з дітьми (на прикладі Білгородської гімназії Ружинського району). Висвітлено особливості виконання дослідної роботи, яка передбачає експериментальну перевірку методики соціально-педагогічної профілактики негативних явищ в дитячому середовищі сільської місцевості.*

Ключові слова: *негативні явища, дитяче середовище, залежність, алкоголізм, тютюнопаління, наркоманія, СНІД, хвороби, що розповсюджуються статевим шляхом.*

Актуальність (Introduction). Аналіз сільського середовища показує, що за останні десятиріччя в Україні найгострішими соціальними проблемами є посилення демографічної кризи, відсутність мотивації до праці, безробіття, занепад соціальної інфраструктури, вимирання сіл тощо. Вразливе дитяче середовище першим піддається впливу різноманітних негативних факторів, що відображаються на формуванні особистості дитини. Соціальні чинники найбільше сприяють появі негативних явищ. Бідність, погані побутові умови, відсутність миру і спокою у країні і сім'ї заважають розвивати інтелектуальні здібності, позначаються на ціннісних орієнтаціях дітей. Зростає кількість дітей, які палять, вживають наркотики та психотропні речовини, ведуть асоціальний спосіб життя, безладне статеве життя, хворіють на ВІЛ/СНІД, туберкульоз, схильні до правопорушень, суїциду, надмірно захоплюються комп'ютерними іграми. Сільські діти з найнижчих соціальних верств найбільше піддаються невдачам в житті. Негативні явища в дитячому середовищі сільської місцевості потребують обґрунтування засад боротьби з ними, теоретичних досліджень та практичного профілактичного вирішення цих проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Вивченню та дослідженню проявів і профілактики негативних явищ серед дітей присвячені праці вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких О. Балакірева,

О.Безпалько, Т. Бойченко, Р. Вайнола, О. Вакуленко, І. Зверєва, Г. Золотова, А. Капська, Б. Лазоренко, В. Оржеховська, А. Радіонов, І. Шишова, О. Яременко та ін. Тематика негативних явищ в дитячому середовищі, методика проведення соціально-профілактичної роботи із запобігання соціально небезпечних хвороб і формування у дітей навичок здорового способу життя цікавить не тільки вчених, але й широку громадськість.

Мета (Purpose) статті полягає в аналізі соціально-педагогічної літератури з проблем сутності, проявів і профілактики негативних явищ в дитячому середовищі сільської місцевості, обґрунтуванні напрямів соціально-профілактичної роботи, висвітленні результатів дослідно-експериментальної роботи у Білилівській гімназії Ружинського району Житомирської області, розробці та експериментальній перевірці методики соціально-педагогічної профілактики негативних явищ в дитячому середовищі сільської місцевості.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано теоретичні методи: аналіз соціально-педагогічної літератури з метою дослідження сутності, проявів і профілактики негативних явищ в дитячому середовищі; систематизація та узагальнення результатів дослідження для обґрунтування шляхів подолання негативних явищ в Ружинському районному Центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, що на Житомирщині; емпіричні: анкетування, тестування, педагогічний експеримент; статистичні: обробка отриманих даних.

Результати (Results). Негативні явища визначаються як небажані форми поведінки, що виникають внаслідок закріплення психофізичних механізмів – динамічних стереотипів. Це ряд звичок, що є шкідливими для організму людини, а особливо дітей [6, с. 12]. До негативних явищ в дитячому середовищі відносять різного роду залежності. Поняття «залежність» багатогранне. Куріння, алкоголізм, наркоманія є лише невеликою частиною усього спектру залежностей. До них належить і залежність від ліків, їжі, залежність від комп'ютера, постійне бажання дивитися телесеріали, телефонувати кому-небудь, постійно вмикати програвач. Залежність від ігрових автоматів часто штовхає молодих людей на правопорушення і навіть злочини. Залежності у людини провокують шкідливі звички, що є однією з форм руйнівної поведінки, яка виражається у прагненні відійти від реальності, виглядати особливим. Негативні явища обмежують свободу поведінки та свободу вибору вчинків [3, с. 31].

Дослідники відзначають, що діяльність, спрямована на попередження виникнення та розвитку негативних соціальних явищ, соціальних проблем і проблем особистості, називають соціальною профілактикою. Створення умов для уникнення чи подолання проблем, для повноцінного розвитку і життєдіяльності дітей та задоволення ними своїх потреб у такий спосіб, що не призводить до негативних наслідків, є метою соціальної профілактики негативних явищ у дитячому середовищі.

Робота з дітьми повинна бути спрямована не лише на профілактику тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків та протиправної поведінки, а й на профілактику невпевненості, тривожності, замкнутості, імпульсивності, агресивності, асоціальності, схильності до нечесної поведінки, тому що ці якості особистості є причинами виникнення негативних явищ в дитячому середовищі [1; 2; 4]. Робота соціального педагога Білилівської гімназії – найбільшого сільського навчального закладу Ружинського району – спрямована на запобігання небажаній поведінки та шкідливих звичок школярів, забезпечує теоретичну та практичну реалізацію заходів, спрямованих, насамперед, на вдосконалення здорового способу життя школярів, обрання ними правильної соціальної орієнтації.

На думку дітей, однією з найефективніших форм та методів профілактики негативних явищ є тренінгові програми. Програма тренінгових занять з профілактики негативних явищ в дитячому середовищі спрямована на розв'язання проблем тютюнопаління, вживання алкоголю, попередження правопорушень, усунення їх причин та обставин, що можуть спонукати неповнолітніх вчиняти протиправні дії, забезпечення зниження рів-

ня негативних явищ в дитячому середовищі, активну участь усіх суб'єктів профілактики та правовиховання у роботі з дітьми з девіантною поведінкою.

Метою створення Програми є подолання причин виникнення негативних явищ і удосконалення превентивної та профілактичної роботи із запобігання негативних явищ в дитячому середовищі сільської місцевості. Основними завданнями Програми є: забезпечення дітей достатньою інформацією про тютюн, алкоголь, наркотики, СНІД, хвороби, які розповсюджуються статевим шляхом; розвиток життєвих навичок протистояння будь-якій спокусі; формування навичок здорового способу життя; організація відвертого і довірливого спілкування [5].

Виконання Програми дасть можливість донести до дітей інформацію про тютюн, алкоголь, наркотики, СНІД, хвороби, які розповсюджуються статевим шляхом; інформувати дітей про негативний вплив тютюну, алкоголю, наркотиків, СНІДу, статевих хвороб на здоров'я; попередити протиправні дії, які виникають внаслідок вживання психоактивних речовин; проводити корекцію вад особистісного розвитку; впливати на дітей з девіантною поведінкою, посилити контроль за їх діями; комплексно вирішувати питання профілактики негативних явищ в середовищі дітей.

Серед методів, які використовуються упродовж тренінгів, застосовують інформаційні повідомлення, рольові ігри, модельовані ситуації, тести, інтерв'ю, обговорення вправ, вправи на активізацію. Модульна програма розділена на короткі фрагменти, кожен з яких представляє завершений у змістовому і структурному відношенні елемент. Це дає можливість проводити тренінг в режимі окремих коротких зустрічей і, крім цього, дозволяє учням, які приєдналися пізніше інших, легко включитися в роботу.

Завдання дослідно-експериментальної роботи полягали у вжитті заходів із зниження залежності від алкоголю, тютюнопаління та наркоманії у дітей та проведенні діагностики рівня схильності до вживання алкоголю, тютюнопаління та наркоманії у них до і після тренінгових занять. Важливо було розробити комплексну програму, спрямовану на профілактику девіантної поведінки та пропаганду здорового способу життя й експериментально її перевірити у процесі профілактики цієї залежності.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що:

- результати дозволять розширити спектр соціально-психологічних засобів, що сприяють підвищенню ефективності соціально-психологічної профілактики шкідливих звичок у дітей;
- апробовано систему профілактики та встановлено її ефективність;
- розроблено комплекс тренінгових занять з профілактики негативних явищ в дитячому середовищі;
- програма профілактики алкоголізму, тютюнопаління та наркоманії у підлітків може бути використана в діяльності як соціальних педагогів загальноосвітніх шкіл, так й інших фахівців освітніх закладів.

Дослідження проводилося з дітьми віком 9-13 років. У зв'язку з тим, що профілактика здійснюється на поведінковому рівні, для анкетування було вибрано анкету діагностики вад особистісного розвитку (ДВОР), яка дає можливість визначити вади особистісного розвитку, які свідчать про схильність дитини до вживання алкоголю, тютюнопаління та наркоманії, ранніх статевих стосунків, протиправної поведінки.

За результатами вивчення схильності до негативних явищ у 7 класі (23 учні) отримано такі дані: 25% – схильні до вживання алкоголю; 42% – до тютюнопаління; 33% учнів не мають таких схильностей. За результатами дослідження (анкета «Доповни речення») діти поверхнево володіють інформацією про негативний вплив тютюну, алкоголю і наркотиків на здоров'я. Вперше спробували вживати спиртні напої 60% учнів в 11–12 років; 25% – у 9–10; 5% – у 8 років; 5% – у 6 років; не пробували взагалі – 5% учнів.

Результати дослідження свідчать, що 5% дітей вперше спробували смак тютюну та алкоголю в шестирічному віці, а основна маса учнів – у 10–12 років. 11% учнів початкової школи мають досвід тютюнопаління та вживання алкоголю. Виявлення схильності

учнів 7 класу до вживання алкоголю та тютюнопаління показало, що 30% учнів мають високий рівень схильності, 36% – низький рівень схильності до вживання алкоголю та тютюнопаління, 34% – середній. Прикро, що 50% учнів спробували спиртні напої, включаючи пиво, з власними батьками, 20% – у колі друзів, 15% – з іншими родичами, 15% – з власної цікавості і бажання (рис. 1).

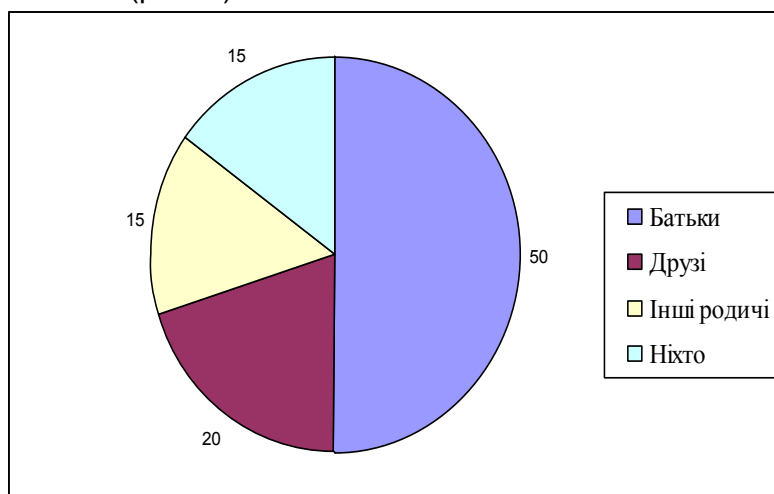

Рис. 1. Перший досвід знайомства із спиртними напоями в оточенні найближчих людей (у відсотках)

Після проведення тренінгових занять, індивідуальних та групових бесід, спрямованих на профілактику проявів негативних явищ, було проведено повторну діагностику. Для цього було використано тести для виявлення схильності учнів до вживання алкоголю та тютюнопаління. Після опрацювання результатів повторного дослідження виявлено помітну динаміку зниження рівня схильності до тютюнопаління та вживання алкоголю до і після експерименту. Рівень схильності після проведення експерименту знизився. Схильності до наркотиків ні на початку, ні в кінці проведення діагностики не виявлено (рис. 2).

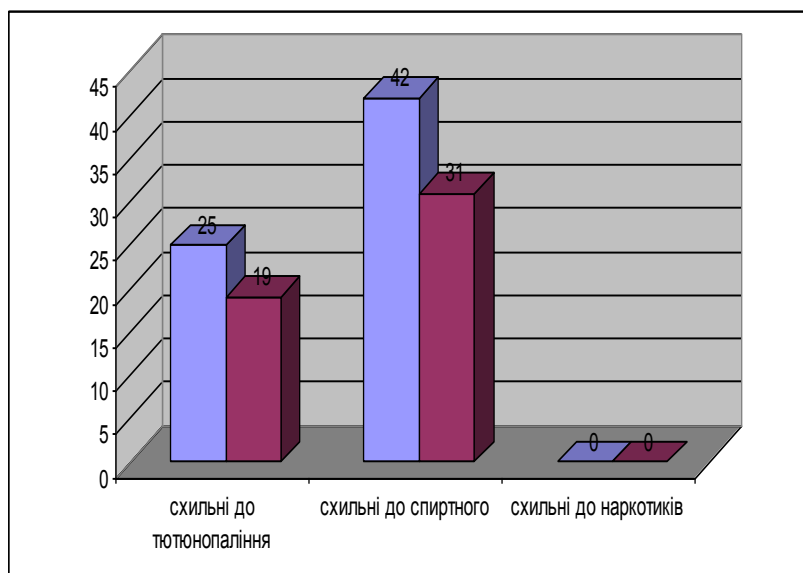

Рис. 2 Рівень схильності до негативних явищ до і після проведення експерименту (у відсотках)

Отже, проведення якісної профілактичної роботи дає позитивні результати. Пропаганда здорового способу життя, доведення шкідливого впливу тютюну, алкоголю, наркотиків, ранніх статевих стосунків на здоров'я в комплексі з профілактикою девіантної

поведінки серед дітей дає втішні результати. Аналіз результатів роботи свідчить, що проведений експеримент позитивно вплинув на профілактику негативних явищ учнів 5-7 класів Білорівської гімназії. Розроблена нами методика є ефективною у профілактиці негативних явищ серед дітей сільської школи. Згідно з результатами нашого експерименту та аналізу психолого-педагогічних досліджень, недостатність та неефективність профілактики негативних явищ у гімназії зумовлені:

- відсутністю системи роботи з профілактики досліджуваної проблеми;
- недостатністю використання впливу можливостей сімейного виховання на профілактику негативних явищ;
- одноманітністю програм, методик роботи з дітьми, які схильні до негативних явищ;
- чітко вираженою пасивною участю самих учнів в організації виховного процесу через органи учнівського самоврядування;
- недостатністю впровадження нових педагогічних комунікацій між усіма учасниками навчально-виховного процесу;
- обмеженістю залучення учнів, схильних до проявів девіантної поведінки, до участі у різноманітних навчально-виховних програмах, шкільній, позашкільній та позаурочній громадській діяльності, гуртках, факультативах, творчих колективах, спортивних секціях (у зв'язку з їх незначною кількістю, а іноді і відсутністю у сільській місцевості);
- недостатньою кількістю фахівців – соціальних педагогів, психологів, які в гімназії працюють на неповну ставку, а в більшості інших сільських шкіл взагалі відсутні [5].

Розроблено програму тренінгових занять з профілактики негативних явищ серед дітей сільської школи засобами корекції девіантної поведінки та пропаганди здорового способу життя. Діагностовано рівень проявів рівня схильності учнів 5-7 класів до тютюнопаління та вживання алкоголю та психоактивних речовин за допомогою тестів. За допомогою анкети діагностики вад особистісного розвитку (ДВОР) визначено (у відсотках) вади особистісного розвитку, які свідчать про схильність дитини до вживання алкоголю, тютюнопаління та наркоманії, ранніх статевих стосунків і схильність до протиправної поведінки. Співставлення результатів діагностики вад особистісного розвитку та анкети рівня схильності до негативних явищ показало, що результати близькі між собою. Також виявлено та продемонстровано динаміку зміни рівня проявів схильності до негативних явищ.

Висновки і перспективи (Discussion). За результатами нашого експерименту та аналізу психолого-педагогічних досліджень недостатність та неефективність профілактики негативних явищ у гімназії зумовлена тим, що профілактична робота ведеться більше в напрямку пропаганди здорового способу життя, а не корекції девіантної поведінки; майже не використовуються новітні технології у профілактичній роботі; відсутня система проведення дозвілля, не вистачає фахівців. Розроблено програму профілактики негативних явищ для дітей 9-13 років, що проживають у сільській місцевості на один навчальний рік, а також рекомендації для соціальних педагогів, класних керівників та вчителів з питань соціально-педагогічної профілактики негативних явищ в середовищі дітей, що проживають у сільській місцевості.

Сформульовано методичні рекомендації з підвищення ефективності діяльності соціальних педагогів, класних керівників та вчителів з профілактики негативних явищ у дітей, які проживають у сільській місцевості. З'ясовано, що для отримання кращого результату застосування форм та методів профілактики має ґрунтуватися на своєчасному виявленні та виправленні негативних інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних факторів, що зумовлюють відхилення в психологічному та соціальному розвитку дітей та підлітків, в їхній поведінці, стані здоров'я, а також в організації життєдіяльності та дозвілля.

Перспективи дослідження полягають у пошуках шляхів співпраці соціальних педагогів з Центром соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді, спільному проведенні виховних годин, тренінгів, батьківських лекторіїв, рейдів та соціальному інспектуванні дітей.

Список використаних джерел

1. Виховання і самовиховання на засадах національно-патріотичних цінностей: методичний посібник для студентів і науково-педагогічних працівників аграрних і природоохоронних ВНЗ / Укладачі Р.В. Сопівник, Г.В. Петрів. – К.: «ЦП «Компринт», 2014. – 185 с.
2. Динаміка поширення тютюнопаління, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед учнівської молоді України: 1995, 1999, 2003 роки / О. М. Балакірева, О. О. Яременко, О. Р. Артюх та ін. – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 174 с.
3. Зимівець Н. В. Твоє життя – твій вибір: Навчально-методичний посібник / Н. В. Зимівець, З. А. Сивогракова, Н. О. Лещук. – К. : Навчальна книга, 2002. – 135 с.
4. Колос А. С. Особливості соціально-педагогічної роботи з підлітками з девіантною поведінкою у сільській місцевості / А. С. Колос, Т. І. Ковальчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт)». – К., 2015. – Вип. 11 (52) 15. – С. 51–54.
5. Програма ресоціалізації та соціально-психологічної адаптації наркозалежної молоді Житомирського обласного центру ресоціалізації наркозалежної молоді «Твоя перемога» – «Вектор життя». – Житомир, вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 28 с.
6. Профілактика негативних явищ в молодіжному середовищі: Інформаційно-методична збірка для спеціалістів соціальної роботи з дітьми та молоддю. – К. : КМЦССМ, 2003. – 93 с.

References

1. Vykhovannia i samovykhovannia na zasadakh natsionalno-patriotychnykh tsinnosti: metodychnyi posibnyk dlia studentiv i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv ahrarnykh i pryrodokhoronnykh VNZ [Education and self-education on the basis of national-patriotic values: handbook for students and teaching staff of agricultural and environmental Universities] / Ukladachi R.V.Sopivnyk, H.V.Petriv. – K.: «TsP «Komprynt», 2014. – 185 s.
2. Dinamika poshirennya tyutyunopalinnya, vzhivannya alkogolyu ta narkotichnih rechovin sered uchnivskoyi molodi Ukrayini: 1995, 1999, 2003 roki [Dynamics of smoking, alcohol consumption and drug usage among youth in Ukraine: 1995, 1999, 2003] / O. M. Bala-kireva, O. O. Yaremenko, O. R. Artyuh ta in. – K. : Derzhavniy In-t problem sim'yi ta molodi, 2003. – 174 s.
3. Zymivets, N. V. (2002). Tvoeye zyttya – tvii vybir: navtchalno-metodychnyi posibnyk [Your life - your choice: Textbook] / N. V. Zymivets, Z. A. Suvograkova, N. O. Letchuk. – K. : Navtchalna knyga. – 135 s.
4. Kolos, A. S. (2015) Osoblivosti sotsialno-pedagogichnoyi roboti z pidlitkami z deviantnoyu povedinkoyu u silskiy mistsevosti [Features of social and educational work with teenagers with deviant behavior in rural areas] / A. S. Kolos, T. I. Kovalchuk // Naukoviy chasopis Natsionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova / Seriya 15 «Naukovo-pedagogichni problemi fizichnoyi kulturi (Fizichna kultura i sport)». – K., – Vip. 11 (52) 15. – S. 51–54.
5. Programa resotsializatsiyi ta sotsialno-psiologichnoyi adaptatsiyi narkozaleznoyi molodi Zhitomirskogo oblasnogo tsentru resotsializatsiyi narkozaleznoyi molodi «Tvoya peremoga» – «Vektor zhittya» [Re-socialization and social-psychological adaptation program for young drug addicts of Zhytomyr regional center for drug addicted youth "Your Victory" - "Vector of life"]. – Zhitomir, vid-vo ZhDU Im. I. Franka, 2007. – 28 s.
6. Profilaktika negatyvnykh iavutch v molodiznomu seredovytych: Informatsiino-metodychna zbirka dlia studentiv spetsialistiv sotsialnoi roboty z ditimi ta moloddiy. [Prevention of negative phenomena among youth: informational-methodological collection for specialists of social work with children and youth]. – K. : KMTSSM, 2003. – 93 s.

ПРОФИЛАКТИКА НЕГАТИВНИХ ЯВЛЕНЬ В ДЕТСЬОЇ СРЕДІ

Т.И. Ковальчук, О. А. Середюк

Анотація. На основі вивчення соціально-педагогічної літератури здійснено аналіз сутності та проявлення негативних явищ в дитячій середі, їх руйнівного впливу на розвиток особистості. Обґрунтовано напрямки соціально-профілактичної роботи (на прикладі Билилівської гімназії Ружинського району). Освітлено особливості дослідницької роботи, передбачившої урахування та експериментальну перевірку методик соціально-педагогічної профілактики негативних явищ в дитячій середі сільської місцевості.

Ключові слова: негативні явища, дитяча середа, залежність, алкоголізм, куріння, наркоманія, СПИД, хвороби, поширювані статевим шляхом.

PREVENTION OF NEGATIVE PHENOMENA AMONG CHILDREN

T. I. Kovalchuk, O. O. Serediuk

Abstract. On the basis of social and educational literature the analysis of the nature, the manifestation of negative phenomena among children and their destructive influence on personality development of said children was carried out. Social and preventive work by the example of Bilylivska school in Ruzhin district was substantiated. The peculiarities of the experimental work involving the incorporation of experimental verification methods of social and educational prevention of negative phenomena among children in rural areas were highlighted.

Keywords: negative phenomena, children's environment, dependence, alcoholism, smoking, drug addiction, AIDS, sexually transmitted infections.

УДК 378:147

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

К.В. КОЗУБЕНКО, викладач,

Вінницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ

E-mail: Slavia_77@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано різні підходи науковців щодо визначення понять «компетентність», «професійна компетентність», «комунікативна компетентність». Охарактеризовано компетентності, якими повинен володіти фахівець із туристичного обслуговування. Розглянуто комунікативну компетентність як найважливіший складник професійної компетентності фахівців з туристичного обслуговування.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, комунікативна компетентність, складові комунікативної компетентності, фахівці з туристичного обслуговування.

Актуальність (Introduction). На сьогодні відбувається розширення сфер туристичного обслуговування, дослідження нових територіальних об'єктів, вивчення нових географічних понять, а також надання нових послуг, які тісно пов'язані з комунікативною компетентністю особистості, що надає ці послуги. Фахівець з галузі туризму – це людина, яка займається реалізацією комплексу туристичного обслуговування як на території України, так і за її межами. До найбільш значущих послуг віднесемо організацію, формування, продаж, обслуговування туристичного пакету клієнтів. Із впевненістю стверджуємо, що на сьогодні це є одна з найпопулярніших професій на ринку праці. Насамперед туризм є одним із джерел поповнення Державної скарбниці України, тому комунікативна компетентність у контексті

© К. В. Козубенко, 2016